

THE JOURNEY AS A DEFINITION OF ONE'S IDENTITY – IOANA BOT, JURNAL ELVEȚIAN. ÎN CĂUTAREA LATINEI PIERDUTE [SWISS DIARY. IN SEARCH OF LOST LATIN]

Lucia Luminița Ciucă

Phd Student, "Dunărea de Jos" University of Galați

Abstract: In the present-day literary context, when the production of biographical writings has constantly increased, the poetics of the diary as (non-)fictional genre has become, after 1989, a topical issue. Ioana Bot's Jurnal elvețian. În cautarea latinei pierdute [Swiss Diary. In Search of Lost Latin] is part of this category of subjective writings. Though intended at first for her family, therefore, allegedly non-fictional, it still is a mirror of the diary writer as a representative of Romanian culture in the Swiss space, who, borrowing from the literary writing techniques, turns her text into a Bildungsroman.

Carrying the "baggage" of her own formation and culture, the writer shifts from accommodation to full integration in her new cultural space, while the formative novel becomes the arch-theme. Her cognitive experience is deemed by her own representations, the specific picturesque air being created through thickened conventions and an invasion of bookishness. The whole discourse focuses around her own persona in search of identity, of questions such as "Who am I?", "What am I to them" or "How do they perceive me?", triggered by the new Swiss context, which provides only a toneless human material, and resorts to a number of famous construction patterns and literary models.

Key words: diary, (non)-fictional, Bildungsroman, identity, literature

După 1989, când România se eliberează de comunism, jurnalul ca gen (non)-ficțional, fie intim, fie de călătorie, devine o scriere de mare actualitate, în condițiile în care producția literară aparținând biograficului se intensifică. Unul din textele de natură subiectivă din această categorie este *Jurnal elvețian. În cautarea latinei pierdute*, al Ioanei Bot.

Ioana Bot este profesor la Universitatea „Babeș Bolyai”, Facultatea de Filologie din Cluj, fiica profesorului universitar Nicolae Bot, folclorist clujean, și studentă a Ioanei Em. Petrescu. În anul 1994, primește o bursă federală elvețiană de studii doctorale de 9 luni la Seminarul de Romanistică al Universității din Zürich, prilej ce-i înlesnește întocmirea unui jurnal care, după propriile afirmații, era destinat familiei sale „rămase acasă”, înregistrând cronologic întreaga sa experiență helvetă pe care ea însăși o numește „aventură formativă” și despre care consideră că: „Chiar dacă unele dintre detaliile de atunci nu mă mai reprezintă, textul de față rămâne după șase ani, o oglindă a mea, în linii esențiale.”(I. BOT, 2004: 4).

Deși consemnarea se face aproape zilnic, de câte ori are dispoziție și timp, nu doar seara sau noaptea, ci și dimineața sau în miezul zilelor, și se dorește a fi un text nonliterar, totuși, se încarcă de literaritate pentru că autoarea nu se poate detașa nici de formația sa culturală, intelectuală, interioară, de modelele cultural-identitare, și nici de modelele literare consacrate, textul constituindu-se într-un Bildungsroman. Scriitoarea trece de la acomodare la integrarea deplină în noul spațiu de cultură și face, în acest mod, din romanul de formare o supratemă. Străină, într-o lume nouă, înainte de a privi lumea, autoarea o citește prin filtrul reprezentărilor cunoscute: "din stația de funicular, admir Alpii cu frunțile de gheață. Sunt atât de albi-albaștri, încât nici nu-mi vine să recunosc că-i admir: nu pot scăpa de senzația de carte poștală, de déjà vu - dar, cum să fi citit o imagine? În loc să mă liniștească (știu eu poza cu Alpii, am văzut-o în cărți), îmi creează senzația (bolnavă) de neacasă: sunt într-un text, Alisă nătângă și minunată (adică, minunându-se)." (I.BOT, 2004:52). Înstrăinată de locul de origine într-o lume nouă, total diferită își concentrează discursul spre sine din dorința de căutare a identității, a celui „cine sunt eu?”, „cum le apar lor?”, „cum mă percep?”, „cum mă văd ei?” date de noul context, în condițiile în care Elveția nu oferă spre contemplare bănci, ceasuri sau reclame cu marmote, ci doar un material uman tern.

Cu toate că de mai multe ori pe parcursul însemnărilor se autonumește o Alice într-o țară necunoscută și rece - „Iar mă simt ca Alisă-n oglindă, deși trecătorii sunt într-adevăr de tot felul” (I. BOT, 2004: 20), când trece prin fața vitrinelor luxoase, spunând - „Mi-e dor ca o cădere nesfârșită pe dinăuntru, Alisa din mine cade, cade, cade în vizuina iepurelui Zurichez, o lume pe dos, nebună – dar eu cum le-o fi părând?” (I. BOT, 2004: 43), totuși pare mai mult un Ulise care tânjește, în timp ce-și croiește drumul înapoi, spre Itaka lui mult iubită: „Am sentimentul că am plecat într-o călătorie fără întoarcere, că mă afund rupându-mi punțile în lumea aceasta străină

mie.” (I. BOT, 2004: 49), numindu-și călătoria, încă din primele rânduri ale jurnalului, „epopee”. Andrei Terian afirma, în articolul *Alisa în țara literaturii*, că „referința la eroina lui Lewis Carroll apare și în romanul *Tricephalos* al Ruxandrei Cesereanu; numai că, dacă acolo Alisa era un alibi al proiecțiilor fantasmatiche divergente, la Ioana Bot livrescul e primit cu brațele deschise și pus la treabă spre folosul ficțiunii.” (TERIAN, 2005)

Așa după cum observă și A. Terian, două sunt tehnicile de recuperare a pitorescului: una dintre ele este întoarcerea la sursele romanescului tradițional pentru că întotdeauna „spectacolul oamenilor este mai interesant decât spectacolul lumii”. Interesul cade nu pe realitățile autohtone, ci pe amestecul de nații și culturi și de diferențele create de acestea. O prima consemnare cu iz identitar fiind legată de modul preferențial în care sunt tratați sârbii spre deosebire de români în aeroportul din Iugoslavia, din cauza embargoului aerian. O altă tehnică este îngroșarea convenției și invazia livrescului: „Mă învinuiesc tot mai mult de nesinceritate în legătură cu acest «jurnal»: scriu într-însul multe evenimente, «rumegate», «filtrate», cărora le-am făcut deja sensul. O nesinceritate orgolioasă (adică eu sunt cea care le dă sens), narcisistă (adică sensul fiind al meu, mă proiectez pe mine în lume, o descopăr, după chipul și asemănarea mea.” (I. BOT, 2004: 35) „Despărțirea, salutarile, plecarea, conversația cu două dintre studente în tramvai, tot restul e literatură.” (I. BOT, 2004: 31)

Autoarea recunoaște că textul va construi un personaj și că ea este subiectul acestui jurnal.

Așa cum Harap Alb își începe probele maturizării înainte de a părăsi ținutul natal, și Ioana Bot își începe „odiseea” pe aeroportul din Timișoara, pentru ca apoi să înfrunte „interogatoriul” epuizant al vameșului iugoslav.

Titlul primei zile consemnate este sugestiv - „Țiuriș, 19 octombrie sau despre cum mă acomodez eu pe planeta lor”, amintind clar de *Micul Prinț* al lui A. Saint Exupery, dar face și o referință clară la o identitate culturală diferită de cea în care poposește și de care este perfect conștientă încă de la început, chiar înainte de a ajunge, când este supusă unui „purgatoriu” și unui proces de triere care presupune schimbarea mai multor mijloace de transport: avioane, autobuze, taxiuri. Diversitatea culturală care va domina lumea în care se învârte este evidențiată din primele notații: „la 21.05 sunt în cămin, să-l prind pe administrator... Her Sataapati e indian, dar *he speaks English*. Cămin de studenți din lumea a treia, mulți indieni, chino-japonezi, negri, poloni. Sunt 57.” (I. BOT, 2004: 6).

Aventura inițiativă a Ioanei Bot respectă o anumită schemă, un anumit tipar care începe cu luarea în stăpânire a toposului. Primul element vizat este camera ce-i va fi cadru și confident în scrierea jurnalului. Acest microcosmos este o cameră mică „aproape curată, extrem de impersonală” (I. BOT, 2004: 6) - „Camera e minuscule, pustie (de obiecte necesare – lampă de carte, becuri, săpunieră, covor, ștergare), dar plină de mobilă” (I. BOT, 2004: 9), dar îi oferă o primă „victorie” în lupta cu noua existență: „Dorm, nu înainte de a descoperi cum merge caloriferul și cum se închide geamul...” (I. BOT, 2004: 6); „Descopăr cum se închide geamul, cu sentimentul că am biruit în prima confruntare cu tehnica elveție.” (I. BOT, 2004: 9)

Următorul element vizat este căminul care îi oferă deopotrivă motive de reflecție, iritație sau de a-și face prieteni, fiind, ca un „Turn Babel”, cu o multitudine de nații și tabieturi: „Începând de a doua zi, relația mea cu căminul se definește, invariabil, a) impersonal (citesc afișe, regulamente, anunțuri – citesc pereții, cum s-ar zice), b) ostil (studenții sunt în genere veterani ai locului și aparțin unor „comunități din cămin”: indienii, japonezii, chinezii, africanii-arabii, polonii; apoi eu sunt o Bundesstipendiatin, adică aparțin unei elite intelectuale și financiare pe care ei, cei mai mulți, o invidiază.” (I. BOT, 2004: 9) „Deasupra mea, pianul repetă oarece fugă chopiniană (aceeași, ca ieri și alaltăieri, cu aceeași pasiune dezordonată ce-mi spune că la clape e un european, iar nu un chinez). (I. BOT, 2004: 11) Explicațiile se dau în paranteze, precum indicațiile scenice într-o piesă de teatru.

Toposul se lărgeste apoi asupra orașului, pe care îl descifrează treptat, în mai multe zile, oferindu-i de fiecare dată câte o noutate sau câte un subiect de meditație. Prima impresie este redată tot în relație cu Micul Prinț: „Prima duminică. Pustie, ca și planeta unde-am aterizat. Ploaia toamnătească din zori a spălat aerul orașului, așa încât e prima zi în care, de la fereastra mea, se vede până în inima lacului...” (I. BOT, 2004: 7). Descoperirea se face pas cu pas: „Azi am descoperit o altă parte (mai joasă) a orașului. Practic, am coborât în zig-zag muntele (în vârful lui stau eu, pe la jumătate e tăiat transversal de bulevardul cu clădirile Universității, la poalele lui dă în lac, în centrul istorico-turistic) până la malul apei [...] În schimb, învăț orașul perfect, cu hartă. Nu e greu. E arhetipul meu de oraș: povârnit pe munte; cu case austro-nemțești (Mitteleuropa vine până aici); cu străzi pietonale, cu dale de granit și multă verdeț...” (I. BOT, 2004: 7)

Greutățile întâmpinate, numite de ea „probe”, sunt legate de mijloacele de transport, automatele de bilete, magazinele cosmopolite. „Deocamdată, umblu pe jos și arunc căutături înveninate automatelor de bilete din stații, a căror probă nu am trecut-o încă.” (I. BOT, 2004: 9),

„Mă întorc fără chef de-a lungul bulevardului, urmărind cu coada ochiului tramvaiul 9, ca să-nvăț cum se urcă și cum se coboară dintr-însul. Căci asta va fi aventura zilei de mâine.” (I. BOT, 2004: 11)

Următorul obiectiv de „cucerit” este clădirea facultății care îi apare ca un labirint rece și impersonal de care se tem atât studenții cât și ceilalți universitari: „Altminteri, luna trecută mi-a fost dat să trăiesc prima experiență a labirintului: cursul lui D se întâmplă în sala 16.2 a ETH (Politehnica), adică în clădirea centrală [...] Fără plante, fără postere, fără decorațiuni, fără niciun punct de reper, imagine perfectă a labirintului [...] culoarele sunt un spațiu pustiu, pe care studenții se grăbesc să-l părăsească: dacă nu spre «afară», cel puțin spre «mensa», cantina din stâncă ale cărei ferestre oferă priveliștea orașului [...] ETH Zentralgebäude e o capcană despre care se vorbește cu groază, chiar între localnicii universitari. Studenții ajung să cunoască doar aripa (sau aripioara) unde au cursuri, profesorii o atacă îngroziți... Nu se glumește pe seama ei: «monstruos» și «îngrozitor» sunt adjectivele cele mai frecvente care o caracterizează.” (I. BOT, 2004: 18)

Chiar și biblioteca pare la început o rețută greu de cucerit: „Încă nu pot împrumuta nimic. Bibliotecile mi se par mai greu de cucerit ca oricând.” (I. BOT, 2004: 11)

Descoperirea aleii comerciale o face să se simtă iar o Alice în Țara Oglinzilor, situație ce-i dă disconfort: „Iar mă simt ca Alisa-n oglindă, deși trecătorii sunt, într-adevăr, de tot felul. Vitrinele îmi iau ochii, nu rețin decât detalii, bucăți, un guler, un tiv de fustă, o poșetă, fundițele și florile artificiale ale ambalajelor de la bomboane (cofetăriile sunt tot un fel de expoziții de modă) [...] Dintr-o dată părem cu toții pitici (arbori, oameni, tramvaie, căței, vitrine), biete cărți de joc agitate la poalele unei arhitecturi enorme, indiferente, deasupra noastră. Nu-mi place.” (I. BOT, 2004: 20) La acestea, contemplarea unei clădiri neo-gotice o face și mai mult să perceapă Zürichul ca pe un oraș al oglinzilor, capabil să-i înlesnească pătrunderea în spații inexistente, dar și ca pe un spațiu al exilului atât fizic cât și spiritual în care singura plăcere este coborârea cu funicularul: „[...] aceeași senzație că Zürichul e un oraș între oglinzi care, dacă le-aș putea traversa, m-ar lăsa să trec în spații practic îndepărtate (acasă) sau inexistente, lumi paralele ce erau să fie și n-au fost (precum vila asta neo-gotică la care nu ajung niciodată!)[...] îmi place grozav să mă dau cu funicularul, mai ales ziua, când coborârea lui ezitantă îmi apropie orașul, dedesubt, hartă inteligibilă, deși ostilă, a spațiului meu de exil)...” (I. BOT, 2004: 24-25)

După ce spațiul „a fost luat în stăpânire”, urmează căutarea de sine, căutarea propriei identități în condițiile actualei existențe, căutare ce ar trebui să răspundă mai multor întrebări. La prima dintre ele, „cine sunt eu?”, autoarea încearcă să răspundă în mai multe rânduri, după ce se confruntă cu propriile trăiri pe care și le analizează cu atenție. Încă de la început, după primele contacte cu „lumea cea nouă”, se autodefineste ca „[...] o foaie albă, pe care nimeni nu scrie nimic. Patrocle ar zice: o interfață scoasă din priză, sinucisă.” (I. BOT, 2004: 10) Întâlnirea cu studenții de la facultate îi dă sentimentul de neapartenență și de diferențiere de ceilalți atât prin nație, cultură, cât și prin formare: „De fapt, azi e prima zi de școală adevărată [...] (doamne, măcar de-aș putea să mă șterg pe lângă ziduri, să trec neobservată, să...; dar gândul că se vor uita la mine ca la ursul din pădure – *elle vient de Roumanie* – mă paralizază).” (I. BOT, 2004: 12) „Poate sunt eu prea ciudată; poate doar cred despre mine că sunt diferită de ceilalți (nu mai bună – nu e o problemă de valoare -, ci altfel, ca un fel de focă, albinoasă și transplantată la Ecuator); poate doar mi se pare că mă văd, că trebuie să mă șterg de pereți; poate sunt într-un acvariu și eu sunt cel care trebuie să-l spargă. Deși, de-afară nu mi se întinde vreo mână-n așteptare.” (I. BOT, 2004: 13)

Deci adevărul este în interiorul ei și ține de ea ca în aventura cunoașterii să-l descopere. Tot facultatea este cea care o face să afle în adâncul ei valențe necunoscute până atunci: „Am vorbit. M-am simțit bine explicându-mi ideile, explicându-mă. Ca și cum mi-aș fi ieșit din pielea (de broscuță?), obligând lumea să se uite nu la mine, ci la ceea ce spun.” „Mă surprinde propriul meu râs, ca un geam deschis pe neașteptate, către un spațiu de care uitasem.” (I. BOT, 2004: 17) „Grupați deaja (după nații, după prietenii), era normal să mă simt exclusă. Mai ales – să constat că nu știu să intru între oameni, că nu sunt esențialmente socialbilă.” (I. BOT, 2004: 23)

Invitată la o petrecere, la Geninasca, profesorul său, se teme că socializând s-ar putea schimba, că șederea elvețiană îi va modifica acel eu interior profund, de aceea printr-o asociere cu trecutul, se întreabă neliniștită: „Oare Elveția asta, de una singură, mă va schimba? «În» ce? Sunt foarte curioasă, după bursa din 1 decembrie, când mă voi duce la cumpărături, ce imagine a mea îmi vor reflecta ele? Uneori mi se pare că nu mă mai știu. Falseturi! Romantisme! *Deep inside*, indiferentă la toate, ticăie mașinăria care sunt eu, neschimbată. Pe care nu vreau s-o schimb. În sensul acesta, ceea ce-i spuseseam cu ani în urmă, acasă, lui @, «Je serai toujours là», scapă de clișeele scenelor de adio: «lă» înseamnă în mine, indiferent de rolul pe care-l joc, de măștile sub care mă ascund când ies în lume.” (I. BOT, 2004: 28)

Singurătatea copleșitoare într-un spațiu nou o face chiar să-și dorească amici, dar nici de asta nu este sigură: „[...] nici unul dintre acești «colegi de generație» nu va prelua inițiativa unei relații amicale. Pe care – o doresc, oare, cu-adevărat? Nici asta nu știu. Vreau să-mi dovedesc mie însămi că pot fi un animal sociabil în afara teritoriului meu, asta da. Vreau să am amici pentru care să nu fiu «Depanarea SRL» (dar vai! ce instincte materne zac în mine!)”. (I. BOT, 2004: 29) Ba chiar își caracterizează curiozitatea față de cei prezenți la petrecere cu trăsătura altui călător neobosit, Dinicu Golescu: „[...] aflu (cu nesațul băgărilor de seamă golescien) detalii despre examenele lor de licență.”

Asocierea cu diverse personaje literare nu este pur întâmplătoare, deoarece toate fac o călătorie de formare, de auto-descoperire. Și Alice se descoperă în oglindă și Scufița Roșie se maturizează în urma peripețiilor sale, și Harap-Alb se transformă din copil în bărbat devenind succesorul unchiului său la tron. Astfel, când merge spre casa profesorului său, Krqattenturmstrasse, se simte ca „Scufița Roșie”, „Stupidă, încerc să calc pe vârfuri, pentru că mă sperie țcănitul propriilor tocuri. Ajung, mă-ncurc și mă-nvârt printre desişuri, în întuneric, până descopăr casa (blocul) cu nr.6.” (I. BOT, 2004: 32)

Deși e grea acomodarea, totuși, în compania unor persoane plăcute se simte confortabil și, parcă, apartenența la un grup nu o mai sperie atât de tare: „Îmi place de mine, cea care mă răsfrâng în «oglinzile» cumpărăturilor. Reușesc să fiu foarte cumpănită (poate chiar sunt, de-adevăratelea!), compania Edytei e plăcută. Cu ocazia asta, mai învăț o parte de oraș. Poate mi se va-mplini speranța din invitația Edytei: mă voi lăsa adoptată de grupul polon al studenților (majoritatea - bursieri ca mine). Voi fi mai puțin singură. Cât de mai puțin?” (I. BOT, 2004: 39)

Această întrebare o justifică pe următoarea, în ordinea creării imaginii de sine, „cum le apar lor?” Răspunsul vine din reacțiile celor cu care intră în contact în spațiul academic și în cămin și au în prim-plan modul în care românul și România sunt percepute de alte nații. Deși simte că e privită diferit, se simte diferită, prima discuție pe această temă are loc la cina profesorului său, când Jer. și familia profesorului au mai multe nelămuriri: „Discuția gravitează (fresc) în jurul României, ei întreabă, eu răspund; încep deja să știu temele: minoritatea maghiară, universitatea și bilingvismul [...] primarul nostru, unitatea dialectală a României (dar ce Babilon e, în schimb, Elveția lor! Ce perspectivă diferită au asupra fenomenului!), regele [...] Pe lângă această – obișnuită – listă, Jer. nu rabdă (și bine face, asta dovedește că știe ieși din clișee) și mă-ntreabă ce-cum-cât se putea citi pe vremea odiosului. Cum se face că «ne știm» la

chestii de bibliografie occidentală. Cu alte cuvinte, îl ajut să vadă o Românie în afara clișeeilor occidentale, «on n'aurait jamais cru», murmură Donato.” (I. BOT, 2004: 33)

Nici prejudecățile ei nu sunt neglijate arătând astfel o diferență de formare și de manifestare în societăți diferite, cu sisteme politice diferite: „Pentru mine e de mirare cum poate funcționa cu succes o combinație atât de ciudată, ca la Jer. Și ca la alții de pe-aici: pe de-o parte, sunt aiuriți, năstrușnici, infantili în mișcări, în felul de a se îmbrăca, de a se povesti, de a se «pune în pagină», pe de altă parte – tenace în a-și urmări țintele profesionale, gata să profite de cea mai mică secvență pentru a-și realiza un destin „de profunzime”, dincolo de aparența dezorganizată a unei vieți *«en patrie de plaisir»*. Să fie din cauza unui calm interior, a convingerii că pot să facă ce vor, dacă fac bine – sistemul îi va recompensa? Ei nu trăiesc rezistând sistemului...” (I. BOT, 2004: 34)

În urma discuțiilor, gustul amar al înstrăinării se accentuează: „Mă simt bătrână și străină, și singură, personaj extraterestru, dintr-o altă dimensiune, din care nu reușesc să ies pentru a intra cu adevărat aici. Aflată în străintate (pentru mine), eu sunt străină (pentru ei), relația mi se pare blocată în ambele sensuri.” (I. BOT, 2004: 34)

Aceeași temă a comunismului și a revoluției este abordată și de micuța chinezoaică Fen, care nu o scapă din ochi nici măcar o clipă și-i cere explicații suplimentare. „[...] pentru prima oară mi se face lehamete de clișeele chinezești [...] Discuția merge greu, dar Fen are câteva întrebări, căci – vai, mie! – știe și ea ceva despre România. Marea întrebare e cum de ne-am putut ucide președintele [...] Sau: de ce vrem să trecem la capitalism?” (I. BOT, 2004: 48)

Nu scapă de concepțiile greșite nici din partea noului administrator care, deși este sociolog, face o serie de afirmații care o deranjează și-i stârnesc revolta: „El crede că discutăm între noi, europenii. Și vorbește... despre românce, care sunt focoase (știe el! În JHeim a locuit, înaintea mea, una), despre ȣiganii care sunt principala problemă a Europei și ar trebui împușcați [...] până la urmă, mă provoacă el: ce cred? Simplu: cred că tu, ca sociolog, știi să măsoari foarte bine ce spui, și știi și cât de riscante sunt clișeele în aprecierea unui popor.” (I. BOT, 2004: 64) Există totuși și interesați de România, rectorul universității, Oswaldo, care își dorește să vorbească românește, la fel ca și o serie de studenți chinezi și coreeni fascinați de limbă și civilizație. „Coreeanul, luminat tot de-un zâmbet, rugându-mă, ori de câte ori are ocazia: «Vorbește-mi românește, îmi place atât de mult să aud, să înțeleg.»” (I. BOT, 2004: 41)

Conversația în spaniolă cu Oswaldo și o comparație între cele două limbi îi dau prilejul să mediteze la întoarcerea sa acasă: „Cuvintele spaniole au avut totdeauna pentru mine conotații minunate, metaforice. Auzi, «să regrezezi acasă»! Adică – să te-ntorci [...] El nu va regresa acasă! Și-mi descrie Argentina postcolonială ca pe un iad, ca pe o lume fără căpătâi. Eu voi regresa, dar tac despre România mea, pe care nu vreau să o văd ca pe un iad. Sună ca-n Caragiale, mă gândesc la țărișoara mea, dar n-am alte vorbe.” (I. BOT, 2004: 66)

Ultima întrebare, la care parcă așteaptă răspuns, este „cum mă văd ei?”. Răspunsul reiese din gândurile sale la reacția celorlalți. În afara de cei de la cămin, cu care interrelaționează normal, deoarece fiecare dintre ei este în aceeași situație, străin într-o țară străină, colegii de la facultate o tratează diferit, unii sunt interesați de exotismul ei, alții aproape o ignoră în unele situații, lucru care îi și place, îi și displace. La conferințe se simte în largul ei deoarece poate să-și expună ideile și nu pe sine: „Către ora începerii, tineretul studios intră în valuri, asistenții pe care am ajuns să-i cunosc [...] vin și ei, caută din priviri locuri și alunecă (ăsta-i cuvântul cel mai potrivit), alunecă peste mine. Rândul rămâne suspect de gol, se va umple cu întârziiați, nu mă pot opri să nu mă întreb «ce am, ce am făcut?». Dar, de fapt, ce vreau? Nu voiam să trec neobservată? [...] Probabil explicația e foarte simplă: jucăria ce sunt nu-i interesează. Conferința în sine mi-a dat ceea ce francofonii numesc «un sentiment de bien-être»: elegantă, frumoasă, glumeață, charismatică, deșteaptă.” (I. BOT, 2004: 43) Altă dată, la un curs, situația se repetă, colegii o ignoră, dar pare a fi împăcată cu ideea: „Cu excepția lui Ruth, nimeni nu-mi vorbește, iar asistenții abia de-mi răspund la salut. La seminar, ca de obicei, în bancă alături de mine nu se așează nimeni. Întârziat, romanul Michael n-are de ales, locul de lângă mine e singurul liber. Îl salut. Nu-mi răspunde, ci mă descoperă din înaltul siluetei sale...” (I. BOT, 2004: 54) Și când se întâlnesc pe hol, discuțiile la adresa ei sunt în același registru: „Trec pe lângă mine spaniolii (mă rog, hispanofonii), unul zice căre Oswaldo, argentinianul lung: «Uite-ți româncă»; «Taci, că-nțelege», șuieră Lăți-Lungilă, stacojiu.” (I. BOT, 2004: 38) Situațiile de acest gen sunt atât de dese, încât îi provoacă nu numai durere psihică, dar și fizică: „Nu sunt – dacă ei nu mă văd, eu nu exist. Am obosit, mi se pare că-mi sunt oasele pline de nisip, mă simt pedepsită și umilită într-un fel în care n-aș fi crezut.” (I. BOT, 2004: 86).

Totuși, reușește să-și găsească răspuns, meditând la experiența sa elvețiană: „După multe alte peripeții, în care învăț că lumea drăguță nu e neaparat drăguță fără motiv. Și dacă de luni de zile mă întreb «oare cum mă văd aceștia?», răspunsul mă pleznește ca un dos de palmă: ei mă văd

ca pe o femeie singură, plăcută, trecută (...de 30 de ani, *I mean*). Dar mai ales «femeie» și – pe secvența asta de viață – mai ales «singură»” (I. BOT, 2004: 97)

Aventura inițiativă este în permanență însoțită de dorul de casă, de dorința de reîntoarcere, atât de mare încât strigătul de disperare este sfâșietor uneori. Gandul de a „fugi” o stăpânește o mare parte din șederea sa elvetă. „Azi am vrut acasă mai tare ca oricând.” (I. BOT, 2004: 12) După prima zi la facultate își încheie notațiile cu „Vreau acasă, vreau la mama, vreau la loc.” (I. BOT, 2004: 14) Serile, deprimante, în cămin, îi distrug barierele perceptive, anulând granița dintre realitate și visare: „De undeva se-aude (nici prea vag nici prea tare) ABBA cântând tocmai «*take it easy...*». Îmi trebuie câteva secunde ca să mă asigur că melodia se-aude în real, nu în mine, muzica de fond actualizată de dorul de casă, de dorul de «la loc».” (I. BOT, 2004: 28) Dorința de familiar îi crează impresia că unele locuri, persoane și situații sunt asemănătoare celor de acasă: „Un apus de soare roz-roz, reflectat în turme de nori pe cerul *bleu* (nu albastru, *bleu*), un apus de soare ca-n Sabin Bălașa. Sau despre leitmotivul lui «ca», aici la Zürich. Probabil dintr-un inconștient efort de adaptare la mediul străin (deci, ostil) de-aici, mă surprind mereu descoperind asemănări între ceea ce văd și ceea ce știu de-acasă.” (I. BOT, 2004: 31)

Și pentru că nu-și poate trăi realitatea sa în mod palpabil, conștient, o trăiește în vis: „Nu mai vreau să mă las somnului. Mă cotopește ca o hibernare și creierul meu, fericit, desfășoară în vis teme clujene, o întreagă videotecă refulată, adesea – fără un subiect anume, doar secvențe fericite, de-acasă.” (I. BOT, 2004: 61)

Nici când acomodarea s-a făcut aproape pe deplin nu este părăsită de acest gând: „Ultima zi de februarie. Fiecare lună încheiată e – pentru mine – o bucată de timp învins. Nu mi s-a întâmplat nimic care să mă facă să visez a-mi lungi șederea aici (în Elveția, în general). Da, mi s-au întâmplat (dar nu la Zurich) destule care să mă facă să mă întreb cum îmi voi îndura viața în continuare. Și, totuși, e viața de acasă, aici nu e – nu va fi niciodată acasă.” (I. BOT, 2004: 110)

Însă ca orice „erou” în devenire, are nevoie și de o călătorie de confirmare a spațiului de formare. Aceasta se face la Geneva, de mai multe ori, dar de fiecare dată tânăra își dorește întoarcerea la locul de „penitență” pentru că doar așa poate ajunge la desăvârșire. Deși la plecare are sentimentul de rupere și înstrăinare - „Am sentimentul că am plecat într-o călătorie fără întoarcere, că mă afund rupându-mi punțile în lumea aceasta străină mie.” (I. BOT, 2004: 49), constată că: „A fost o experiență decisivă, cu-adevărat, dar într-un sens neașteptat mie. Deși credeam că am prevăzut totul, că nimic nu mă mai poate surprinde. M-am întors la Zürich urlând

pe dinăuntru, dar – paradoxal – fericită, pentru întâia oară, că bursa mea mă leagă de Zürich, așezând cale lungă între mine și tentațiile geneveze. La Geneva m-aș fi lăsat pradă bucuriei (suferitoare) de a fi...” (I. BOT, 2004: 49)

Aici, peisajul este deosebit, experiențele sunt unice și ea se simte iar o Alisă: „... iar eu mă simt ca Alisa, intrat-ntr-o carte, văzând aieva ceea ce știam doar din poze și din texte.” (I. BOT, 2004: 51)

A doua experiență îi dă un sentiment de confort și o senzație de apartenență: „Descind în gara Geneva, sub o ploaie rece, într-un oraș care pare spălat, voios, familiar. Senzația că am trăit aici mă va urmări tot timpul.” (I. BOT, 2004: 99) Simte că există iar, că aici poate fi ea însăși: „Eu exist în Geneva, cineva mă vede și în general sunt văzută, capăt trup și voce. La universitate, urc un etaj în zece minute, pentru că neapărat vreo doi au chef de vorbă.” (I. BOT, 2004: 117)

Singurătatea atât de grea este suportată mai ușor scriind, scrisul transformându-se astfel într-un demers cathartic. În acest sens, jurnalul său devine un „spațiu” de refulare, de mărturisire de sine și de certificare a experiențelor trăite: „Scriu, acum, în jurnal, ca să nu urlu, ca să nu plâng, să nu...” (I. BOT, 2004: 21) „Iar mi-e dat să văd ce n-am mai văzut; de-aia mă grăbesc să scriu.” (I. BOT, 2004: 27) „Constat că încep să vorbesc/scriu tot mai puțin despre Zürich și mai mult despre mine. Mi-e ciudă pe narcisismele astea, dar – dacă e să nu-mi reprim nimic... Cel mai bine îmi reprim plânsul de «vreau la loc».” (I. BOT, 2004: 32)

Și cum un „erou” nu se poate desfășura decât într-un cadru de poveste, peisajele de natură sunt descrise într-o manieră impresionantă, surprinzând atât prin coloristica și măiestria realizării, cât și prin asocierile inedite. Aproape fiecare zi relatată începe cu o descriere. Natura este înfățișată dimineața: Așteptând să se aleagă ceva de vălătucii ăștia de ceață, care alunecă (sunt cât se poate de materiali, de consistenți) pe sub geamul meu, se deșiră între crengile mesteacănului uriaș din față, pentru a se aduna imediat la loc, în fuioare groase. Nu se vede nimic mai departe, mă simt ca într-o navă spațială.” (I. BOT, 2004: 17) La prânz: „E o zi de cețuri umede, negre, care mă sufocă inclusiv «la figurat».” (I. BOT, 2004: 23) „Săgețile pescărușilor ies violente din aburul de pe lac, ca din plasma unor stafii: o clipă mă tem că mă vor izbi (și mă vor mânca?).” (I. BOT, 2004: 56) Seara: „Doamne, ce frumusețe! Se-nserează și ceața a coborât adânc înspre lac, acoperind orașul. Jos e chiar noapte, albul dens e tăiat vag de luminile downtown-ului. Dar dincolo de căldare, deasupra munților, e senin și siluetele lor colțate se decupează pe suprafața

unui asfințit în culori orientale. Domină un soi de roz-portocaliu, care alunecă spre gri.” (I. BOT, 2004: 19)

Acomodarea atât de dificilă se face, totuși. Începe să-și facă prieteni, participă la petreceri, la conferințe, intrând, chiar dacă gândul o duce mereu spre casă, în normalitate. „De două zile, mă las, moale, în brațele voluptății: o viață normală, cum ar veni. Gata să-mi dea iluzia normalității. Nu sunt mai puțin singură, nu e nici Helveția mai puțin ostilă. Sunt doar mai puțin timp singură.” (I. BOT, 2004: 79) „Să fie, oare, timpul, care începe a fi nerăbdător cu mine? Un week-end în care n-am scris un rând, am citit pe sărite, în schimb am tras lungi-lungi povești și bucătăreli cu sudamericani. Pentru prima dată mă simt cu-adevărat bine pe dinăuntru, deși nu-mi convine să recunosc...” (I. BOT, 2004: 89)

Dar aventura se apropie de sfârșit și, odată trecute toate probele, parcă și întoarcerea este mai dificilă. Ceea ce la început i se părea de nepătruns și de nestăpânit, acum i se pare simplu și familiar, nici ea nu mai este la fel, și senzația de prins între două lumi o stăpânește. „Starea de *in-between*: nici aici nu mai sunt de tot, nici acasă nu sunt încă. Așteptând să cadă ploaie. Și... *la chaleur a fini par tomber*.” „Niciodată nu m-am simțit atât de aproape de plecare ca azi – și probabil că, până plec (și după aceea), niciodată nu voi mai trăi atât de adevărat (deși, sfâșietor) o scenă de rămas-bun.” (I. BOT, 2004: 202)

Concluzia este simplă, „eroul” a ajuns la final, și-a finalizat desăvârșirea. „Parcă nici nu mai e nimic de-adăugat: din vag cum era, Zürichul a încetat să mai fie.” (I. Bot 2004: 202)

Bibliografie

1. Bot, Ioana, *Jurnal elvețian. În căutarea latinei pierdute*, Cluj-Napoca, Editura Casa Cărții de Știință, 2004.
2. Ferreol, Gilles, Jucquois, Guy, (coord), *Dicționarul alterității și al relațiilor interculturale*, Iași, Editura Polirom, 2005.
3. Lefter, Bogdan, Ioan, *Un jurnal elvețian*, disponibil la adresa: <http://www.9am.ro/stiri-revista-presei/2005-09-07/un-jurnal-elvetian.html>, accesat la 6.05.2014, 2005.
4. Mihăieș, Mircea, *Cărțile crude. Jurnalul intim și sinuciderea*, Iași, Polirom, 2005.
5. Mihăieș, Mircea, *De vegehe în oglindă*, București, Cartea Românească, 2005.
6. Mihăilescu, Dan C, *Mândrie și singurătate în Ziarul Financiar. Ziarul de Duminică*, 6.10.2004, disponibil la adresa: <http://www.zf.ro/ziarul-de-duminica/mandrie-si-singuratare-2901608>, accesat la 6.05.2014, 2004.
7. Simion, Eugen, *Genurile biograficului*, vol. I, II, București, Editura Fundația Națională Pentru Știință și Artă, 2008.
8. Terian, Andrei, *Alisa în Țara literaturii în România Literară*, anul XXXVIII, nr. 18, 2005, disponibil la adresa: http://www.romlit.ro/alisa_n_ara_literaturii, accesat la 5.05.2014, 2005.